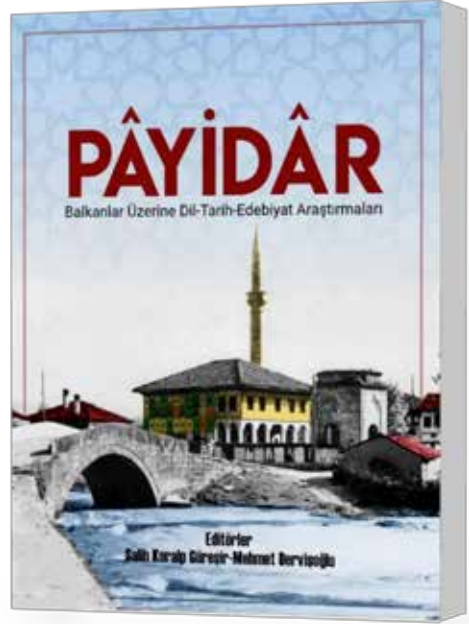

BALKANLARIN AHVALİNE DAİR BİR ARAŞTIRMA: PÂYİDÂR

Doğukan Ali Parker

Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana Türklerin değer verdiği bölgelerden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu bölgede hüküm sürdüğü zamanlarda, Balkanlar coğrafyasını çeşitli perspektiflerden ihya ederek âdetta o coğrafyaya mührünü vurmuştur. Türklerin bu coğrafya ile oluşturduğu tarihsel, kültürel, sosyal vb. perspektiflere dair birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara eklenen değerli çalışmalardan bir yenisi de Salih Koralp Güreşir ve Mehmet Dervişoğlu'nun editörlüğünü yaptığı, Trakya Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanan *Pâyidâr: Balkanlar Üzerine Dil-Tarih-Edebiyat Araştırmaları* adlı çalışmadır. Bu çalışma, on beş farklı üniversiteden araştırmacıların ortaya koyduğu toplam 26 araştırma makalesinden oluşmaktadır. *Pâyidâr*'da bulunan makalelerin içeriğine bakıldığında, Türk milletinin Balkanlar coğrafyası ekseninde gösterdiği dil, edebiyat ve tarih perspektiflerine odaklanıldığı görülecektir.

Kitaptaki ilk yazı, halk kültürü ve ürünleri üzerine bilgiler barındıran, Bülent Arı'nın "Türk Kültüründe Helva ve Adakale'de Helva Topu Geleneği" başlıklı yazısıdır. Arı, bu yazısında helva tatlısının Türk mutfağındaki yerinden, helvanın edebiyata yansıyan yönünden ve Adakale'deki Helva Topu Töreni ile bu tören sırasında söylenen türkü örneklerinden bahseder. Balkan coğrafyasının önemli şehirlerinden olan Sofya üzerine Rıdvan Canım "Bir Başkente Adı Her Zaman Yeter: Sofya" adlı yazısında, şehrin geçmişten günümüze ilerleyen anlatımıyla bir şehir rehberi

oluşturuyor. Canım, yazısında Sofya şehrini tarihî, mimari, siyasal, sosyal, kültürel vb. unsurları bakımından oldukça kapsamlı bir şekilde anlatıyor. Kitaptaki dil üzerine yazılan tek yazı Bülent Hünerli'ye aittir. Hünerli, bu yazıda Gagauz Türkçesinde ek+edat yapısında bulunan zarf-fiilleri ve işlevlerini incelemektedir.

Pâyidâr'da, Balkan coğrafyasının edebiyata yansıyan perspektifi oldukça geniş bir yelpazede işlenmiştir. Kitapta seyahatnamelerden çocuk edebiyatına, türkülerden divan şiirine, romanlardan yazarlara Balkanlardaki edebiyat perspektifi üzerine toplam on iki yazı bulunmaktadır. Edebiyat üzerine yazılan ilk yazı Ertuğrul Karakuş'a aittir. Karakuş, yazısında Bulgaristan Türk edebiyatının velut yazarlarından Mehmet Türker'in edebî yaşamını incelemektedir. Çalışmada Balkanların romanlara yansıyan yüzünü ele alan yazıların ilki Mehmet Güneş'e aittir. Güneş, yazısında Kenan Hulusi Koray'ın *Osmanoflar*

romanında geçen Karnabad kasabasını mimari-nüfus-nüfuz ekseninde ele almaktadır. Edebiyat üzerine yazılan bir diğer yazıda Salih Koralp Güreşir, Balkanlardan yapılan Türk göçünün trajedisini işleyen iki roman *Balkan Rapsodisi* ve *Yedinci Bayrak* adlı tarihî romanları estetik roman-popüler roman açısından tartışmaktadır. Ayşe Sümeyye Kolakoğlu, günümüz yazarlarından Halide Alptekin'in romanlarındaki Balkan Türklerinin kültürel, siyasi, sosyal ve dinî görünümelerini incelerken Saliha Tunç ise Necati Cumalı'nın *Viran Dağlar* romanını tarih-mekân-toplum açısından incelemeye tabi tutmaktadır. Tuğçe Meç de yazısında, Sâmîha Ayverdi'nin *Mesihpaşa İmamı* romanında ve diğer eserindeki Rumeli'ye dair unsurların yanı sıra Ayverdi'nin düşünce yapısında Rumeli'nin ne ifade ettiğini aktarmaktadır. Mührican Aylanç "Kosovalı Bir Aydın: Osman Baymak ve Çocuk Yazını Çalışmaları" başlıklı yazısında, Kosovalı yazar Osman Baymak'ın edebî yaşamına kısaca değinerek Baymak'ın çocuk edebiyatına dair fikir ve faaliyetlerini ele alıp çocuk şiirlerini tematik okumaya tabi tutmaktadır.

Kitapta seyahatname/gezi yazısı türlerine yansıyan Balkan coğrafyasını işleyen iki yazı vardır. Alparslan Oymak'a ait yazıda Cumhuriyet Dönemi seyahatnamelerine yansıyan Balkanlar üzerine düşünce ve görüşlere yer verilir. Kübra Dilaver Yıldırım tarafından kaleme alınan diğer yazıda ise mektup ile gezi yazısının müşterek kullanımı görülür. Yıldırım yazısında, Emine Semiye Hanım'ın *Kalem Tecrübeleri* adlı eserinin içindeki "Serez Yaylası" adlı mektuplarını bitki, ilaç ve yemek kültürü açısından botanik ve farmakoloji bilimlerine veriler sunacak şekilde inceler. Semiye Hanım'ın bu mektupları içerik bakımından gezi yazısı olarak da değerlendirilir. Divan edebiyatına

temas eden tek yazı Sedat Kocabey'in "Rumelili Divan Şairlerinin Gözüyle Payitahta Bakmak" başlıklı yazısıdır. Kocabey yazısında Rumeli şairlerinin payitaht İstanbul'u şiirlerinde nasıl ele aldıklarını gösterir. Mehmet Dervişoğlu da "Rumeli Türkülerinde Kadına Dair Fizikî Güzellik Unsurları Üzerine Bir İnceleme" yazısıyla bulunur. Dervişoğlu türkülerde yansıyan fizikî güzellikleri "Sevgilinin Uzuvarları", "Sevgilinin Yaşı", "Sevgilinin Kıyafeti", "Sevgilide Süslenme" ve "Sevgilinin Eylemleri" başlıkları altında inceler.

Pâyidâr'da, Balkan coğrafyasının tarihî perspektifine dair on bir yazı mevcuttur. Kitapta bulunan tarih konulu yazılar Osmanlı Devleti yönetimi zamanlarına, I. ve II. Meşrutiyet dönemlerine, Balkan Savaşlarına, I. Dünya Savaşı'na; Türkiye Cumhuriyeti yönetimi zamanına ve II. Dünya Savaşı'na odaklı yazılardan oluşmaktadır. İlk yazıda Levent Kuru, Fatih Dönemi'nde Livadiye ve Salina kazalarına teftişe giden İzzidin kadısının kaziye defterini inceleyip ve defterin transkripsiyon metnini yayımlar. Hasan Ali Cengiz, yazısında Balkanlar ve Rumeli'nin XVI. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un besin ve mal temini noktasında nasıl bir rol oynadığının önemini gösterir. Cengiz, Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Balkanlar bölgelerini ulaşımın kolaylığı ve tarım ürünlerinin çokluğu sebebiyle tercih etmiş olduğunu ve bu bölgeler için Osmanlı Devleti'nin "kileri" deyimini kullandığını belirtir. Mehtap Başarır, Balkan Savaşları'nı ve savaşların neticesiyle yaşanan gelişmeleri, Londra Konferansını ve Londra Büyükelçiler Konferansını yazısında ele alır. Bir diğer yazıda Ali Kaşığıuşun, I. Dünya Savaşı olmadan önce Balkan Komitesinin Balkanlarda, Osmanlı Devleti aleyhinde bulunduğu faaliyetleri yazısına konu ediyor. Osmanlı Devleti'ni konu alan bir diğer

yazı Reval Görüşmeleri üzerinedir. Erdal Korkmaz “Reval Görüşmelerinin Osmanlı Devleti ve Balkanlara Etkileri: Reel Politik Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı yazısında, XX. yüzyılda İngiltere ve Rusya’nın güdümünde gerçekleşen Reval Görüşmeleri’nin Osmanlı Devleti ve Balkanlar özelindeki alınan kararları ile oluşan reel politik durumu tartışmaktadır. Erhan Vatansever yazısında Maarif Salnameleri’nden hareketle Manastır vilayetinde bulunan eğitim kurumlarını ele alırken Tarık Sarioğlu ise yazısında iki Meşrutiyet Dönemleri arasında Dimetoka’nın idari yapısını oluşturan unsurları aktarıyor. Zeynep Yıldız Taşdemir de Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’nden ayrılış sürecini *The Times* gazetesine yansıyan yönleriyle aydınlatıyor.

Pâyidâr’da Osmanlı Devleti’nin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti zamanındaki Balkanlar üzerine de yazılar bulunur. Gürdal Çetinkaya yazısında, II. Dünya Savaşı Dönemi’nde Türkiye’nin saldırı olma ihtimaline önlem amacıyla oluşturduğu Çakmak Hattı’nı konu alır. Yazıda Çakmak Hattı’nın yapılış süreci ve amacı daha sonra da hattın geri çekilme olayı anlatılır. Yelda Tutar Serter “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’nin Balkan Politikası: Yugoslavya Örneği” başlıklı yazısıyla Türkiye-Yugoslav-

ya arasında kurulan ilişkiler ele alınır. Türkiye’nin Balkanlarda izlediği “kapsayıcı, çatışmadan uzak ve iş birliğine yönelik” politik tutumu gözler önüne serer. Davud Kapucu “İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın Balkanları İşgali: Uluslararası İlişkiler Ekseninde Bir Değerlendirme” başlıklı yazısıyla Almanların Balkanları işgali öncesini ve işgali gerçekleştirdiği savaş hareketini ele alır. Kapucu, Alman ordusunun “hava indirme” ve “yıldırım harbi” gibi kavramları savaş literatürüne kazandırdığını belirtir.

Pâyidâr, ilk bakışta dil-edebiyat-tarih ekseninde bir araştırma kitabıymış gibi görünse de kitaptaki yazılar birçok disipline temas ederek okuyuculara/araştırmacılara Balkanlar üzerine zengin bir bakış açısı sunmaktadır. Böylece Balkanlar üzerine okumalar/araştırmalar yapmak isteyen yahut farklı disiplinler üzerinden yeni bakış açıları kazanmak isteyenlerin istifade edeceği bir kaynak eser meydana getirilmiştir. Yahya Kemal’in Anadolu ile Balkanların hem gönül hem coğrafi bağının devamlılığını vurguladığı meşhur “Üsküp ki Şar Dağı’nda devamıydı Bursa’nın” dizesinden hareketle *Pâyidâr* da içerdiği nitelikli yazılarla bu devamlılığa bir bağ daha ekliyor.

